

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИДА КРЕДИТ ШАРТНОМАСИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТДАН ТАРТИБГА СОЛИНИШИ. ТИЖОРАТ КРЕДИТИ

Хушбоқова Нигора Ғайрат қизи

Термиз давлат университети Юридик факультети

Юриспруденция таълим йўналиши

П босқич 420-гуруҳ талабаси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6772701>

Аннотация. Ушбу мақолада жамиятдаги кредит билан боғлиқ муносабатлар, кредит орқали жамиятдаги турли ижобий натижаларга эришиши, кредит муносабатлари иштирокчиларининг ўзаро алоқаси, кредит субъекти ва кредит объекти, кредит шартномаси тушунчаси ва моҳияти, кредит билан боғлиқ қонунчилигимиздаги нормалар, кредит бериши ёки олишдан бош тортиши масаласи, ашёларни кредитга бериши шартномаси, кредит шакллари ва тижорат кредитига батафсил тўхталиб ўтилган.

Калит сўзлар: кредит, кредитор, қарз олувчи, тижорат кредити, банк кредити, истеъмолчи кредити, давлат кредити, халқаро кредит, вексел усули, очиқ сўт усули, тўловни маълум белгиланган муддатда амалга оширган шароитда чегирма бериши, мавсумий кредит, консигнация.

РЕСПУБЛИКА УЗБЕКИСТАН, РЕСПУБЛИКА ТАДЖИКИСТАН, ИМЕЕТ ПРАВО НА КРЕДИТ ДОГОВОРЫНИНГ ПРАВА НА СОБЛЮДЕНИЕ ПОРЯДКА РОЖДЕСТВА. ДИЛЕР КРЕДИТ

Аннотация. В этой статье подробно рассматриваются отношения между кредитом в обществе, достижение различных положительных результатов в обществе посредством кредита, взаимодействие участников кредитных отношений, субъект кредита и объект кредита, понятие и сущность кредитного договора, нормы нашего законодательства, связанного с кредитом, вопрос об отказе в предоставлении или получении кредита, договор.

Ключевые слова: кредит, кредитор, заемщик, Коммерческий кредит, банковский кредит, потребительский кредит, государственный кредит, международный кредит, вексельный метод, метод открытых счетов, скидка при условии, когда оплата производится в течение определенного определенного периода, сезонный кредит, консигнация.

LEGAL REGULATION OF THE LOAN AGREEMENT IN THE CIVIL LAW OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. COMMERCIAL CREDIT

Annotation. This article discusses in detail the relationship between credit in the society, the achievement of various positive results in society through credit, the interaction of participants in credit relations, the subject of credit and the object of credit, the concept and essence of a credit agreement, the norms of our credit-related legislation, the issue of refusal to grant or receive credit, the contract.

Keywords: credit, lender, karz oluvchi, tizhorat credit, bank credit, istemolchi credit, davlat credit, halkaro credit, usuli promissory note, ochik scet usuli, tylovni malum belgilangan muddatda amalga oshirgan sharoitda chegirma berish, mavsumiy credit, consignment.

КИРИШ

Жамият фаолиятининг асосий жабҳаси – бу ишлаб чиқаришдир. Ишлаб чиқариш жараёнининг узлуксизлигини моддий ва меҳнат омиллари таъминлайди. Ишлаб чиқаришнинг бу омиллар билан бир текисда таъминланишида кредитнинг ўрни беқиёсдир. Кредит – товар-пул муносабатлари шароитидаги такрор ишлаб чиқариш жараёнининг ажралмас бир қисми бўлиб, товар ишлаб чиқариш кредит муносабатлари юзага келишининг табиий асоси ҳисобланади. Кредитга иқтисодий маънода таъриф берадиган бўлсак, “кредит – бу вақтинча бўш турган пул маблағларини маълум муддатга ҳақ тўлаш шарти билан қарзга олиш ва қайтариб бериш юзасидан келиб чиққан иқтисодий муносабатлар йиғиндисидир”. Кредит ёрдамида товар-моддий бойликлари, турли машина ва механизмлар сотиб олинади, истеъмолчиларнинг маблағлари етарли бўлмаган шароитда тўловни кечиктириб товарлар сотиб олишлари ва бошқа ҳар хил тўловларни амалга ошириш имкониятига эга бўладилар. Кредит орқали жамиятимизда қуйидаги ижобий натижаларга эришиш мумкин:

1. Фондлар айланиш жараёнида четга чиқиб, бўш қолган маблағларнинг ҳаракатсиз туриб қолишининг олди олинади;
2. Такрор ишлаб чиқаришни кенг доирада узлуксиз давом эттиришга имконият яратилади.

Кредит муносабатлари таркиби икки элементдан иборат: кредит субъекти ва кредит объекти.

Кредит объекти - бу (кредитор) қарз берувчидан қарз олувчига бериладиган ва қарз олувчидан қарз берувчига қайтариб бериладиган қийматдир.

Кредит муносабати икки субъект ўртасида юзага келади: бири пул эгаси, яъни қарз берувчи (кредитор), иккинчиси пулга муҳтож, яъни қарз олувчи.

Кредит товар ва пул кўринишидаги маблағларни:

- қайтариб беришлик;
- муддатлилиқ;
- фоиз тўлаш;
- кредитнинг товар-моддий бойликлар билан таъминланганлиги;
- тўловлилиқ;
- кредитнинг мақсадлилиги шартлари натижасида юзага келтиради.

ТАДҚИҚОТ МАТЕРИАЛЛАРИ ВА МЕТОДОЛОГИЯСИ

Кредит муносабатлари иштирокчилари – қарз берувчи ва қарз олувчи ҳуқуқий жихатдан мустақил субъект бўлиши керак. Мустақил субъект сифатида ҳар икки томон бир-бири билан ўзаро алоқалардан келиб чиқувчи мажбуриятларни бажарилишини моддий жихатдан кафолатлай олиши керак. Мажбуриятларнинг бажара олиш қобилиятини ҳисобга олган ҳолда мустақил ҳуқуқий субъект сифатида томонлар иқтисодий муносабатга киришишлари керак.

Кредит шартномаси тушунчаси ва моҳияти.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 744-моддага кўра, кредит шартномаси бўйича бир тараф — банк ёки бошқа кредитташкilotи (кредитор) иккинчи тарафга (қарз олувчига) шартномаданазарда тутилган миқдорда ва шартлар

асосида пул маблағлари(кредит) бериш, қарз олувчи эса олинган пул суммасини қайтаришва унинг учун фоизлар тўлаш мажбуриятини олади.

Қонун ҳужжатларига мувофиқ кредит ташкилотлари бўлмаган тижорат ташкилотларининг кредитлашни амалга оширишига йўлқўйилган ҳолларда кредит шарт номаси тўғрисидаги қоидалар бундай тижорат ташкилотлари амалга оширадиган кредитлаш муносабатларига нисбатан қўлланади.

Юридик фанлари доктори, Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академиясининг академиги, профессор Х.А.Рахмонкулов ва юридик фанлари доктори, профессор О.Оқюловларнинг фикрича, кредит шартномаси бу — қарзнинг алоҳида, мустақил кўринишларидан биридир. Ўзининг юридик табиатига кўра, у консенсуал, яъни томонлар орасида тегишли келишувга келингандан сўнг, қарз олувчига ҳали пул берилмасдан аввал кучга киради (бунинг устига пуллар бир маротаба эмас, балки даврий равишда ўтказилиб турилиши мумкин). Демак, бундай келишув мавжуд бўлган шароитда қарздор қарз берувчидан унга кредит берилишини талаб қилишга ҳақли. Аммо, қарз берувчи эса агар кредитнинг ўз вақтида қайтарилишига монелик қиладиган шароитлар вужудга келганда, масалан, қарздорнинг тўлов қобилиятининг йўқолиши сабабли, кредит беришдан бош тортиши ёки бир қисмини бериши мумкин. Бошқабир томондан эса, агар қонунда, бошқа ҳуқуқий ҳужжатларда ёки шартномада бошқача кўрсатилмаган бўлса, қарз олувчини кредитни (ва унинг устамасини) олишга мажбурлаб бўлмайди. Шундай қилиб, бу шартноманинг классик консенсуал табиати сезиларли даражада камайтирилган ва ўзининг юридик табиатига кўра қарз шартномасига яқинлаштирилган.

Кредит шартномасида қарз берувчи сифатида фақат банк ёки Марказий банк лицензиясига эга бўлган бошқа кредит ташкилоти қатнашиши мумкин. Кредит шартномаси предмети фақатгина пул бўлади, бошқа ашёлар эмас. Бунингустига кредит кўпчилик ҳолларда фақат пул ўтказиш йўли билан амалга оширилади, яъни кредит муносабатлари предмети бўлиб пул (купюра кўринишдаги) эмас, балки талаб қилиш ҳуқуқлари ҳисобланади.

Кредит шартномаси иккала томонга ҳам мажбурият юклайди. Ҳар бир томон иккинчи томон фойдасига мажбурият олади, масалан, кредитор қарздорга пул суммасини беришга мажбур ва келишилган муддат ўтганда, берилган пулни ва устама фоизларни талаб қилиш ҳуқуқига эга, қарз олувчи эса пул берилишини талаб қилишга ҳақли ва уни келишилган муддатда устамаси билан қайтаришга мажбур. Кредит шартномасида томонларнинг ҳар бири қарши томон шартнома мажбуриятларини бажаришидек ўз иқтисодий манфаатларини ҳимоя қиладилар. Қарз шартномасидан фарқли равишда, кредит шарт номаси билан олинган пуллар ҳар доим ҳақ эвазига тузилиши шарт: қарзга олинган пул маблағларидан фойдаланганлиги учун қарздор маълум сумма асосида ҳисобланган фоизларни тўлашга мажбур. Кредит шартномасининг ҳақ эвазига эканлиги унинг ҳуқуқий табиатидан келиб чиқади. Пул маблағларини бериш кредит ташкилотлари ва банкнинг даромад манбаларидан биридир. Шунинг учун бу фаолият ҳақ эвазига бажарилади. Гарчи томонлар шартномада фоиз ставкаларини белгиламаган бўлсаларда, шартнома ҳақ эвазига ҳақиқий бўлиб ҳисобланади ва фоизлар қонунда белгиланган тартибда ҳисобланади.

Шарҳланаётган моддага кўра кредит муносабатларига қарз ҳақидаги қоидаларни қўллаш мумкин, чунки бу кредит шартномаси ҳақидаги қонун талабларига зид келмайди

ва унинг моҳиятидан келиб чиқади. Жумладан, бу муносабатларга мақсадли қарзлар ҳақидаги ФК 739-моддасини, қарз берувчига берилган кредитнинг мақсадли ишлатилаётганлигини назорат қилишга имконият берган ҳолда ва кредитнинг мақсадли ишлатилиши шарти бузилган ҳолда шартномани бир томонлама бекор қилишни қўллаш мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 745-моддага кўра, кредит шартномаси ёзма шаклда тузилиши шарт. Ёзма шаклга риоя қилмаслик кредит шарт номасининг ҳақиқий бўлмаслигига олиб келади. Бундай шартнома ўз-ўзидан ҳақиқий бўлмайди.

ТАДҚИҚОТ НАТИЖАЛАРИ

Кредит шартномаси ҳар доим фақат ёзма равишда тузилади. Кредит шарт номасида битим шакли муҳим элементлардан бири бўлиб, у қонунга кўра шарт номанинг мавжудлиги билан тенг кучлидир. Шунинг учун кредит шартномасини ёзма равишда тузмаслик оқибатлари умумий ҳолларга қараганда нисбатан оғирроқдир. Кредит шартномасини тузишда унинг шаклига риоя қилмаслик битимнинг ҳақиқий эмас деб топилишига ва шарт номанинг ўз ўзидан ҳақиқий эмаслигига олиб келади. Кредит шартномаси шаклига, қарз шарт номасига қараганда алоҳида эътибор берилиши унинг банклар фаолияти билан боғлиқ эканлигида тушунилади. Кредит шартномасини фақатгина банклар ва марказий банк лицензиясини олган кредит ташкилотларигина тузишлари мумкин.

Кредит операцияларини амалга ошириш лицензияларини бериш билан бир вақтда, давлат унинг ишончилигига ва демак бу ташкилотлар билан тузилган битимларни тузишда юзага келадиган ҳуқуқий муносабатларга кафолат беради. Бир вақтнинг ўзида тегишли давлат идораларида кредит ташкилотлари устидан назорат ваколатлари пайдо бўлади. Шунинг учун назорат функцияларининг самарадорлигини таъминлаш мақсадида шартноманинг мажбурий ёзма шакли қабул қилинган. Кредит шартномаси шаклларига риоя қилиш усуллари қуйидагилардир: банк тақдим қилган шаклларни тўлдириш ёки ҳужжатларни тузиш ва уларнинг банк ходими ва қарздор томонидан имзоланиши ёки ўзаро ҳужжат алмаштириш, ҳамда қарздорнинг ёзма илтимосномасига кўра унга банк томонидан пул берилиши.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 746-моддасида кредит бериш ёки олишдан бош тортиш масаласи кўриб чиқилган.

Унга кўра, кредитор қарз олувчини тўловга қобилиятсиз деб ҳисобласа, қарз олувчи кредитни таъминлаш мажбуриятларини бажармаса, шартномада назарда тутилган кредитдан аниқ мақсадда фойдаланиш мажбуриятини бузса, шунингдек шарт номада назарда тутилган бошқа ҳолларда қарз олувчига кредит шартномасида назарда тутилган кредитни беришдан бутунлай ёки қисман бош тортишга ҳақли.

Қарз олувчи кредит олишдан бутунлай ёки қисман бош тортишга ҳақли. Агар қонун ҳужжатларида ёки шарт номада бошқача тартиб назарда тутилган бўлмаса, қарз олувчи бу ҳақда кредиторни кредит шартномасида белгилаб қўйилган кредит бериш муддатига қадар хабардор қилиши шарт. Қарз олувчи кредит шартномасида назарда тутилган кредитдан аниқ мақсадда фойдаланиш мажбуриятини бузган тақдирда кредитор шарт нома бўйича қарз олувчини бундан буён кредитлашни тўхтатишга ҳақли.

Шарҳланаётган моддада кредит шартномасини бир томонлама тартибда тўхтатиш асоси ўрнатилган. Кредитор кредит беришдан бутунлай ёки қисман воз кечиши мумкин. Бунинг учун шарҳланаётган модданинг 1-қисмида кўрсатилган асос керак бўлади.

Одатда кредит бериш учун рад жавобига иқтисодий ва ҳуқуқий омил асос бўлади, жумладан, қарз олувчининг кредитни қайтаришига шубҳа бўлса, тўсатдан қарз олувчининг тўлай олмаслик ҳолатига тушиши, қарз олувчининг устав капиталининг камайиши, қарз олувчининг янгидан ташкил этилиши ҳақидаги қарори, қарз олувчининг жавобгарликка тортилиши, қарз олувчининг иқтисодий ҳолатининг турғун эмаслиги (пул мажбуриятлари бажарилишининг бузилиши, солиқларни тўламаслик) ва бошқалар.

Одатда, кредит шарт номаси тузишдан олдин банкнинг қарз олувчининг тўловни бажариш имконияти, молиявий шароитини аниқлаш бўйича иш олиб борилади, яъни қарз олувчининг кредитни қайтара олиш имкониятини аниқлаш бўйича иш олиб борилади, қарз олувчи маълум бир ҳужжатлар рўйхатини банкка тақдим этади, фақат текширув ўтказилгандан сўнг томонлар кредит шарт номасини тузишади. Шубҳасиз, кредитлашнинг мувафакқияти қанчалик диққат билан таҳлил ўтказилишига боғлиқ бўлади. Қарз олувчининг кредитни тўлай олишлигини баҳолаш кредит ташкилотининг бевосита мажбурияти эмас, бироқ мавжуд ҳуқуқий актларда кредит ташкилотига бу масалага эътибор қаратиш тавсия этилади.

Агар кредит қобилияти банкни қаноатлантирса, у ҳолда кредит шартномасини тузиш учун ижобий қарор қабул қилади. Шундан келиб чиқиб, кредит шарт номани тузишдан олдин қарз олувчи синчковлик билан текшириб чиқилади, кредит олиш бўйича аризада кўрсатилган ёки кредит ташкилотига бошқа манбадан маълум бўлган фактлар тақдим этилади, шартнома тузгунча юз берган ёки кредит ташкилоти ходимлари томонидан шарт нома тузишдан олдин билиши ёки анализ қилиши керак бўлган фактлар ФКнинг 746-моддасига мувофиқ кредит тақдим этишдан бош тортишга сабаб бўла олмайди. Банк ходимларининг эътиборсизлиги туфайли муайян фактлар аниқланмаган, лекин буни кредит шарт номасини тузишдан олдинги текширишларда аниқлаш мумкин ёки шарт бўлган ҳолат ҳам худди шундай ҳал этилиши лозим.

МУҲОКАМА

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 747-моддасида ашёларни кредитга бериш шартномасига тўхталиб ўтилган. Ушбу моддага кўра, тарафлар бир тарафнинг кредит шарт номаси шартлари асосида турга хос аломатлари билан белгиланган ашёларни иккинчи тарафга бериш мажбуриятини назарда тутувчи шартномани тузишлари мумкин.

Ашёларни кредитга бериш тўғрисидаги шарт номада бошқача тартиб назарда тутилган бўлмаса, шарт номанинг берилаётган ашёларнинг миқдори, ассортиментини, тўлиқлиги, сифати, идиши ва (ёки) ўралиши ҳақидаги шартлари товарларни олди-сотди шарт номаси тўғрисидаги қоидаларга мувофиқ бажарилиши шарт.

Товар кредити деб аталадиган шартномасининг предмети, қарз шартномаси каби турларга хос аломати билан белгиланган ашёлар бўлиши мумкин. Лекин ашёларни кредитга бериш уларни қарзга беришдан шуниси билан фарқ қиладики, унда қарз олувчи кредитор томонидан ашёларни талаб қилишга ҳақли.

Кўрсатиб ўтилган шартнома кредит шарт номасидан томонларнинг субъект таркиби билан фаркланади. Кредит шарт номасида кредитор сифатида банклар ёки кредит ташкилотлари иштирок этишлари мумкин. Ашёларни кредитга беришда ҳар қандай шахс қатнашишлари мумкин. Амалда, бу шарт номаларни одатда тижорат ташкилотлари тузадилар. Агар шарт номада бошқача кўрсатилмаган бўлса, топширилаётган ашёларнинг сифати, ассортимент, комплекти, миқдори ҳақидаги шартлар олди-сотди шартномасининг умумий қоидалари билан тартибга солинади.

Ашёларни кредитга бериш ҳақидаги шартномага, агарда ашёларни кредитга бериш шартномасида бошқача кўрсатилмаган бўлса ҳамда улар мавжуд мажбуриятлардан келиб чиқмаса, кредит шартномаси ҳақидаги умумий қоидалар қўлланилади (шартнома шакли ҳақида, кредит олишдан ёки беришдан бош тортиш ва б.). Ашёларни кредитга бериш шартномаси, одатда, бошқа кредит шартномалари каби ашёларни қайтиришни тақозо этади.

Ҳозирда кредитнинг бир неча шакллари мавжуд. Кредит алоқалари пул эгаси билан қарз олувчи ўртасида бевосита ва билвосита бўлиши мумкин. Биринчи ҳолда улар тўғридан-тўғри муомалага киришади. Иккинчи ҳолда эса бу воситачилар орқали юз беради. Масалан, кредит олиш учун учинчи шахсларнинг келажақда кафил бўлишлиги асосида ва ҳоказо.

Кредит қуйидаги шакллarga бўлинади:

- 1) *тижорат кредити;*
- 2) *банк кредити;*
- 3) *истеъмолчи кредити;*
- 4) *давлат кредити;*
- 5) *халқаро кредит.*

Энди тижорат кредити ҳақида озгина фикр алмашсак, мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 748-моддаси “Тижорат кредити”га бағишланган. Унга кўра, бажарилиши учун пул суммаларини ёки турга хос аломатлари билан белгиланадиган бошқа ашёларни иккинчи тарафга мулк қилиб топшириш талаб қилинадиган шартномаларда, агар қонун ҳужжатларида бошқа ҳол белгилаб қўйилган бўлмаса, кредит бериш, шу жумладан бўнак, олдиндан ҳақ тўлаш, товарларга, ишлар ёки хизматларга ҳақ тўлашни кечиктириш ва бўлиб-бўлиб тўлаш шаклида кредит бериш (тижорат кредити) назарда тутилиши мумкин.

Тегишли мажбурият баён қилинган шарт нома тўғрисидаги қоидаларда бошқача тартиб назарда тутилган бўлмаса ва у мазкур мажбуриятнинг моҳиятига зид келмаса, тижорат кредитига нисбатан тегишли суратда ушбу бобнинг қоидалари қўлланади.

Шарҳланаётган моддага кўра, тижорат кредитига товарга, бажарилган иш ва хизматларга пул тўлашнинг муддатини узайтириш ёки чўзиш ҳамда аванс тарзида берилган пуллар ёки аввалдан пулини бериш каби фуқаролик-ҳуқуқий мажбуриятлари киради. Агар ушбу мажбуриятларни вужудга келтирган шарт нома ҳақидаги қоидаларда бошқача кўрсатилмаган бўлса ва бу каби мажбуриятлар моҳиятига зид келмаса, у ҳолда тижорат кредитларига қарз шарт номалари ҳақидаги қоидалар қўлланилади.

Тижорат кредитларидан (шу жумладан аванс ва олдиндан тўланган суммалар) фойдаланганлик учун тўланадиган фоизлар, пул маблағларидан фойдаланганлик учун

тўлов ҳисобланади. Тижорат кредитларидан фойдаланганлик учун тўланадиган фоиз миқдорлари ва тўлаш тартиблари қонунда ёки шартномада кўрсатилмаган бўлса, у ҳолда судлар ФК 734-моддаси қоидаларига амал қилишлари керак бўлади. Тижорат кредитларидан фойдаланганлик учун тўланадиган фоизларни қонунда ёки шартномада кўрсатилган вақтдан бошлаб тўлаш керак бўлади. Агар қонунда ёки шартномада вақт кўрсатилмаган бўлса, у ҳолда бу мажбурият товар олинган, ишлар бажарилган ёки хизматлар кўрсатилган (тўлов муддати кечиктирилганда) вақтдан ёки пул маблағларини (аванс ва олдиндан тўланган суммалар) тақдим этиш вақтидан бошлаб кучга киради ва кредит олган томон ўз мажбуриятларини бажарган ёки тижорат кредитлари сифатида олинган нарсаларни қайтарган вақтда тўхтатилади.

ХУЛОСА

Тижорат кредитларининг хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, агарда шартнома ёки қонунда қайси вақтдан бошлаб тижорат кредитларидан фойдаланганлик учун фоизлар тўланиши кўрсатилмаган бўлса, у ҳолда товар олиш, бажарилган иш ва хизматларни қабул қилиб олиш вақтидан бошлаб ёки пул маблағларини тақдим этган вақтдан бошлаб аниқланади ва кредит олган томон ўз мажбуриятларини бажарганидан ёки тижорат кредити сифатида олинган нарса қайтарилгандан сўнг тўхтатилади.

Тижорат асосида кредит беришнинг бешта усули мавжуд:

1. **Вексел усули**, бунда товар етказиб берилгандан сўнг сотувчи харидорга траттани (тўлдирган ҳужжат) тақдим этади. Харидор ўз навбатида уни акцептлайди, яъни траттада кўрсатилган суммани ўз вақтида тўлашга розилик беради.
2. **Очиқ сўёт усули**, бу орқали тижорат кредитини беришнинг мазмуни шундаки, харидор товарга буюртма бериши биланок, у юклаб жўнатилади, тўлов эса белгиланган муддатларда вақти-вақти билан амалга оширилади.
3. **Тўловни маълум белгиланган муддатда амалга оширган шароитда чегирма бериш**, яъни чегирма бериш усулида агар харидор тўлов ҳужжатлари ёзилгандан сўнг шартномада келишилган маълум давр ичида тўловни амалга оширса, тўлов йиғиндисидан чегирма берилади. Агар ушбу давр ичида тўловни тўлай олмаса, унда тўловни белгиланган муддатда тўлиқ амалга оширади.
4. **Мавсумий кредит**, одатда, мавсумий кредитдан маданий моллар ва кенг истеъмол молларини сотишда кенг фойдаланилади. Бу усул ишлаб чиқарувчилар учун қулай бўлиб, улар омборларида молларни сақлаш харажатларидан халос бўлади.
5. **Консигнация**, бу шундай усулки, бунда сотиб олувчилар товарларни мажбуриятсиз сотиб оладилар, яъни товар сотилгандан сўнг пулни тўлайди. Агар товар сотилмай қолса, унда у эгасига қайтарилади.

Кредитнинг бошқа шакллари тегишли қонун ва қонуности ҳужжатлари билан тартибга солинади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНING ФУҚАРОЛИК КОДЕКСИГА ШАРҲ 2-ЖИЛД 2013 йил 1 январга қадар киритилган ўзгартиш ва қўшимчалар асосида тайёрланган. Юридик фанлари доктори, Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академиясининг академиги,

- профессор Ҳ. А. РАХМОНҚУЛОВ, юридик фанлари доктори, профессор О. ОҚЮЛОВ таҳрири остида <https://www.osce.org/files/f/documents/5/2/106230.pdf>;
2. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги. Тошкент давлат юридик институти. Фуқаролик ҳуқуқи. (II ҚИСМ). Тошкент “Adolat” 2007. 339-347-б;
  3. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси. (2021-йил 1-мартгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). Ўзбекистон республикаси қонун ҳужжатлари маъдумотлари миллий базаси www.lex.uz (расмий манба) асосида. Тошкент. “Yuridik adabiyotlar publish”. 2021.